

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Інститут високих технологій

Кафедра нанofізики конденсованих середовищ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник директора
з навчальної роботи

Грабчук Г.П.

«24» травня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Клітинна біологія з основами гістології

(повна назва дисципліни)

для студентів

галузь знань 10 «Природничі науки»
(шифр і назва)
спеціальність **105 «Прикладна фізика та наноматеріали»**
(шифр і назва спеціальності)
освітній рівень **магістр**
(молодший бакалавр, бакалавр, магістр)
освітня програма **«Нанofізика та комп'ютерні технології»**
вид дисципліни **за вибором**

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2022/2023
Семестр	5
Кількість кредитів ECTS	4
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

Викладач: Дзюбенко Наталія Володимирівна

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

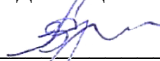
на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2022

Розробники: Дзюбенко Наталія Володимирівна, асистент кафедри молекулярної біотехнології та біоінформатики

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри нанофізики конденсованих середовищ

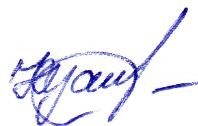
 Валерій Скришевський

Протокол № 5 від «19» квітня 2022 р.

Схвалено науково-методичною комісією інституту високих технологій

Протокол від «13» травня 2022 року № 4

Голова науково-методичної комісії

Русінчук Н. М.

ВСТУП

1. Мета дисципліни – навчити студентів, що мають базову фізичну та/або хімічну підготовку орієнтуватися в біологічній проблематиці, дати цілісне уявлення про світ живого, ієрархічність його властивостей, рівні організації та структурованість живих систем та ті фізико-хімічні процеси, які лежать в основі їх функціонування, сформувати у студентів цілісний і системний й погляд на органічний світ. А також пізнання теоретичних основ будови, особливостей розвитку, еволюції, біофізичних, біохімічних, молекулярних механізмів процесів життєдіяльності та функцій клітин; формування у студентів біологічного світогляду в області цитології одноклітинних і багатоклітинних організмів на основі вивчення морфо-фізіологічних особливостей клітинних структур, що лежать в основі будови й індивідуального розвитку живих істот; оволодіння теоретичними засадами біології клітини, які дозволять у подальшому фахівцю розуміти основні біотехнологічні напрямки використання еукаріотичних та прокаріотичних клітин у сучасних біологічних технологіях.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни (за наявності):

1. Основну парадигму сучасної біологічної науки
2. Мати уявлення про функціонування живих систем на різних рівнях організації.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Предметом навчальної дисципліни є мікроскопічна та ультрамікроскопічна будова клітин та тканин людського організму.

Курс спрямований на вивчення клітинного і тканинного рівнів організації організму людини та пренатального онтогенезу людини; вивчення морфофункціональної організації основних тканин; вивчення структурної організації процесів життєдіяльності та можливостей цілеспрямованого впливу на них; вивчення молекулярних та структурних основ функціонування та відновлення клітин та їхніх похідних; вивчення основ адаптації, реактивності та підтримання гомеостазу; визначення адаптаційних та регенераторних можливостей органів з урахуванням їх тканинного складу.

4. Завдання (навчальні цілі):

Навчання дисципліні має на меті розвивати у студентів такі компетентності:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово..

ЗК7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК9. Здатність працювати автономно.

ЗК14. Здатність бути критичним і самокритичним

ЗК16. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК17. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ФК1 Здатність брати участь у плануванні та виконанні наукових та науково-технічних проектів.

ФК2 Здатність брати участь у плануванні і виконанні експериментів та лабораторних досліджень властивостей фізичних систем, фізичних явищ і процесів, обробленні й презентації їхніх результатів.

ФК3 Здатність брати участь у виготовленні експериментальних зразків, інших об'єктів дослідження.

ФК5 Здатність до постійного розвитку компетентностей у сфері прикладної фізики, інженерії та комп'ютерних технологій.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	Знати предметну область гістології, цитології та ембріології; закономірності цито- і гістогенезу, будову і функції клітин і тканин на мікроскопічному та субмікроскопічному рівні, призначення окремих компонентів клітини; молекулярні та структурні основи функціонування та відновлення клітин і їх похідних.	Лекції	Модульна контрольна робота: 2-3 запитання	10%
1.2	Знати основи адаптації, реактивності та підтримання гомеостазу; організацію тканин та особливості їх взаємодії в складі органів, умови та механізми регенерації тканин; адаптаційні та регенераторні можливості органів; тканинний склад органів, особливості регуляції; вікові зміни клітин, тканин, органів;	Лекції	Модульна контрольна робота: 4-5 запитання	10%
1.3	Знати перелік задач сучасної біології, до розв'язання яких застосовуються методи цитологічного та гістологічного аналізу	Самостійна робота студента	Доповідь під час інтерактивних лекцій: зміст	7%
2.1	Вміти визначати адаптаційні та регенераторні можливості органів із урахуванням їх тканинного складу, особливостей регуляції та вікових змін; інтерпретувати закономірності ембріонального розвитку людини, регуляції процесів морфогенезу; визначати критичні періоди ембріогенезу, вади та аномалії розвитку людини; інтерпретувати мікроскопічну та субмікроскопічну структуру клітин; трактувати мікроскопічну будову різних органів людини в аспекті взаємовідношень тканин, що входять до їх складу в різні вікові періоди, а також в умовах фізіологічної та репаративної регенерації.	Практичні роботи	Семестрова робота студента: опис результатів	32%
3.1	Інтерпретувати закономірності ембріонального розвитку людини; пояснювати особливості ембріонального розвитку тканин (гістогенез) і органів (органогенез); пояснювати основні принципи організації різних тканин, їх взаємодію.	Самостійна робота студента	Доповідь під час інтерактивних лекцій: якість представлення	5%
4.1	Прийняти і обґрунтувати рішення щодо вибору методу аналізу.	Інтерактивні лекції, практичні заняття, самостійна робота студента	Семестрова робота студента: обґрунтування методів	16%
			Розв'язання задачі на модульній контрольній роботі	15%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни	1.1	1.2	1.3	2.1	3.1	4.1
Програмні результати навчання						
ПРН2. Використовувати бібліотеки, інформаційні бази даних, інтернет ресурси для пошуку необхідної інформації.	+	+	+	+		
ПРН3. Знаходити шляхи швидкого і ефективного розв'язку поставленого завдання, генерування ідей, використовуючи отримані знання та навички.	+	+		+		
ПРН06 Відшукувати необхідну науково-технічну інформацію в науковій літературі, електронних базах, інших джерелах, оцінювати надійність та релевантність інформації.				+	+	+
ПРН07 Класифікувати, аналізувати та інтерпретувати науково-технічну інформацію в галузі прикладної фізики				+	+	+
ПРН 17 Представляти і захищати отримані наукові і практичні результати в усній та письмовій формі.				+		+
ПРН 18 Використовувати сучасні комп'ютерні технології при розробці, виготовленні, діагностиці та автоматизації обладнання.				+		+
ПРН 19 Вибірковий блок 1: На основі отриманих знань проектувати електронні прилади та програмне забезпечення для потреб нанотехнологій.			+	+	+	+
ПРН 20 Вибірковий блок 2: На основі отриманих знань проектувати та створювати автоматизовані експериментальні установки для проведення досліджень в природничих науках.					+	+

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Модульна контрольна робота: РН 1.1-1.3, 4.1 - 40 балів/24 бали.

2. Самостійна семестрова робота: РН 2.1. - 48 балів/32 бали.

3. Доповідь під час лекції: РН 1.4,3.1 - 12 балів/6 балів.

Усього: 100 балів/60 балів.

- підсумкове оцінювання: відсутнє.

Оцінювання	Min	Max
Семестрове оцінювання	60	100
Всього	60	100

7.2 Організація оцінювання:

На початку семестру студенти отримують теми для підготовки коротких (3-5 хвилин) доповідей під час проведення лекцій. Починаючи з 2 лекційного заняття студенти роблять свої доповіді із використанням будь-яких методів та форм представлення інформації: зміст доповіді оцінюється з точки зору її новизни, актуальності, науковості (використання наукових джерел інформації) та повноти викладення у 7 балів, а якість донесення інформації до аудиторії – у 5 балів. Мінімум за дане завдання – 6 балів – може бути отримано за умови підготовки доповіді у текстовому форматі з презентацією без усної доповіді під час лекції.

Після другого практичного заняття студенти отримують індивідуальні завдання до семестрової роботи. Кожне завдання складається з 8 частин. Кожна окрема частина присвячена темі окремого практичного заняття з другого по дев'яте. Кожна частина оцінюється в 6 балів: 4 бали за правильність розв'язку та 2 бали за обґрунтування методів розв'язку, викладене у звіті. У випадку помилок у розв'язку завдання студенту дозволяється їх виправити після перевірки. Мінімальну кількість балів студент може отримати у випадку правильного розв'язання усіх завдань без представлення їх письмового обґрунтування.

У кінці семестру після завершення вивчення тем на останньому практичному занятті (№10) проводиться модульна контрольна робота. Контрольна робота спрямована на визначення рівня знань студентами матеріалів лекцій за весь семестр та вміння застосовувати отримані знання до розв'язання задач. Результати контрольної роботи студенти дізнаються у той самий день. Контрольна робота вважається складеною, якщо студент розв'язав задачу та надав хоча короткі відповіді на кожне з запитань. У цьому випадку він отримує мінімально можливу оцінку за контрольну роботу – 24 бали. У випадку неуспішного написання контрольної роботи студенту дозволяється один раз її перескласти.

Студент отримує залік лише за умови успішного виконання кожного з трьох оцінювань хоча б на мінімально можливий бал: підготовку доповіді, розв'язання семестрової роботи та написання модульної контрольної роботи.

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій і лабораторних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	практичні	самостійна робота
<i>Частина I Теоретичне навчання</i>				
1	<i>Вступ. Основні періоди розвитку цитології та гістології. Сучасний період розвитку цитології та гістології. Вітчизняні цито- та гістологічні школи. Зміст, задачі та зв'язок цитології та гістології з іншими медико-біологічними дисциплінами, значення для медицини.</i>	2		
2	<i>Тема 1 Особливості будови прокаріотичних та еукаріотичних клітин.</i>	2	2	
3	<i>Тема 2. Поверхневий апарат клітини.</i>	2	2	8
4	<i>Тема 3. Міжклітинні взаємодії</i>		2	
5	<i>Тема 4. Цитозоль та включення клітини</i>	2	2	8
6	<i>Тема 5.Цитоскелет клітин</i>	2	2	
7	<i>Тема 6. Органели клітини</i>	2	2	
8	<i>Тема 7. Ядро клітини</i>	2	2	8
9	<i>Модульна контрольна робота</i>	2		
10	<i>Тема 9. Індивідуальний розвиток організму. Особливості онтогенезу тварин та вищих рослин.</i>	2		
11	<i>Тема 10. Класифікація тканин живих організмів</i>	2		8
12	<i>Тема 11. Епітеліальні тканини.</i>	2	2	8
13	<i>Тема 12. Класифікація тканин внутрішнього середовища. Морфологія та функції крові</i>	2	2	
14	<i>Тема 13. Власне сполучні тканини</i>	2	2	
15	<i>Тема 14. Хрящова тканина.</i>	2	2	
16	<i>Тема 15. Кісткова тканина.</i>	2		
17	<i>Тема 16. М'язова тканина</i>	2	2	8
18	<i>Тема 17. Нервова тканина</i>	2	2	8
19	<i>Тема 18. Організація рослинних тканин. Меристеми та постійні тканини. Сучасна класифікація постійних тканин.</i>	2	2	
20	<i>Тема 19. Інтеграція в тваринному і рослинному організмі. Гормони тварин і рослин.</i>	2		8
21	<i>Модульна контрольна робота</i>	2		
	ВСЬОГО	42	14	64

Загальний обсяг 120 год., в тому числі:

Лекцій – **42 год.**

Практичні заняття - **14 год.**

Самостійна робота - **64 год.**

9. Рекомендовані джерела:

Основна:

1. Альбертс Б., Джонсон А., Льюис Д. и др. Молекулярная біологія клетки: в 3 томах. – М.-Ижевск: «Регулярная и хаотичная динамика», Институт компьютерных исследований, 2013
2. Гистология / Под ред. Улумбекова Э.Г., Чельшева Ю.А.-М.: ГЭОТАР-Мед., 2004.– 672 с.
3. Гистология / Под ред. Афанасьева Ю.И., Юриной Н.А. – М.: Медицина, 2002.-685 с.
4. Держинський М.Е., Скрипник Н.В., Островська Г.В., Гарматіна С.М., Пазюк Л.М., Бузинська Н.О., Варенюк І.М., Пустовалов А.С., Вороніна О.К.. Загальна цитологія та гістологія.– Київ: ВПЦ "Київський університет", 2010.– 575 с.
5. Держинський М.Е., Вороніна О.К., Скрипник Н.В., Гарматіна С.М., Пазюк Л.М. Загальна цитологія. Практикум: навчальний посібник. - К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 126 с.
6. Луцик О.Д., Іванова А.Й., Кабак К.С., Чайковський Ю.Б., Гістологія людини. Підручник. Київ „Книга-плюс”, 2010. – 582 с.
8. Під ред. Е.Ф. Барінова, Ю.Б. Чайковського. Цитологія і загальна ембріологія. Навчальний посібник. Київ, ВСВ «Медицина», 2010.- 216 с.

Додаткова:

1. Афанасьев Ю.И., Котовский Е.Ф., Ноздрин В.И. и др. Лабораторные занятия по курсу гистологии, цитологии, эмбриологии.– М.: Высшая школа, 1990.– 399 с.
2. Быков В.Л. Цитология и общая гистология (функциональная морфология клеток и тканей человека).– СПб: СОТИС, 1998.
3. Гистология, цитология и эмбриология: Атлас: Учеб. пособие / Под ред. О.В. Волковой, Ю.К. Елецкого.– М.: Медицина, 1996.
4. Кузнецов С.Л., Мушкваров Н.Н. Гистология, цитология и эмбриология.–М.: Медицинское информационное агенство, 2005.– 600 с.
5. Кузнецов С.Л., Мушкваров Н.Н., Горячкина В.Л. Атлас по гистологии, цитологии и эмбриологии. – 2002.– 373 с.

10. Додаткові ресурси:

1. <http://www.morphology.dp.ua>
2. <http://www.anatomyatlases.org/MicroscopicAnatomy>
3. <http://histologyatlas.wisc.e>